

Проблемні аспекти розуміння правової природи цифрового контенту

Д.С. Трофименко

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правового регулювання економіки
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

<https://orcid.org/0000-0003-0347-5872>

Д.О. Федоренко

студентка 2 курсу 6.05.081.010.20.2

факультету «Економіки і права»

Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Анотація. У статті авторами констатовано факт відсутності дефініції цифрового контенту у вітчизняному правовому полі, що спричиняє суперечні підходи щодо визначення його правової суті та місця в системі об'єктів цивільного права. Натомість, законодавство країн-членів ЄС сформувало уніфікований підхід до законодавчого визначення поняття цифрового контенту, яким визнається набір цифрових даних, що дозволяє ототожнювати його з цифровою інформацією. Встановлено, що в юридичній літературі цифровий контент розглядається в декількох аспектах: як інформація або об'єкт право інтелектуальної власності, що має своїм наслідком визнання подвійної правової природи цифрового контенту, відповідно до якої йому притаманні ознаки речі та нематеріальних благ, на які поширюються майнові та особисті немайнові права автора. Однак, вбачається, що такий підхід нівелює основні проблемні аспекти вирішення цифрового контенту з-поміж інших сучасних об'єктів цивільних прав: охоплення собою різноманітного спектру благ, які існують у різних сферах людської життєдіяльності, різні цілі використання інформаційного ресурсу, втіленого в цифровому контенті та його багатоманітне функціональне призначення. Встановлено, що поширення правового режиму речі на цифровий контент є таким, що суперечить його правовій природі і став можливим

лише за умов використання юридичної фікції. Цифровий контент є нематеріальним благом, яке існує у цифровому вимірі, може втілюватися в об'єктивній реальності на різноманітних носіях, представляє інтерес для учасників цивільних правовідносин, має споріднену правову природу як з цифровою інформацією, так і об'єктами авторського права, однак наразі потребує розроблення власного правового режиму регулювання правовідносин.

Ключові слова: об'єкти цивільного права, цифровий контент, цифрова інформація, бінарний код, нематеріальні блага

Постановка проблеми. Швидкий розвиток новітніх інформаційних технологій значно вплинув на стан речей в сучасному суспільстві і якісно змінив характер і зміст людської діяльності. Інформаційні технології стали частиною щоденного життя споживачів. З кожним днем все більше до цивільного обігу втягуються нові блага, які існують у цифровому просторі, але мають реальну економічну цінність, представляють інтерес для учасників цивільного обігу, активно ними використовуються. Одним з найпоширеніших та затребуваних об'єктів зі сфери цифрових технологій є цифровий контент, до якого належать значна кількість нематеріальних благ, зокрема, віртуальні активи, електронні цінні папери, доменні імена, веб-сайти, цифрова інформацію, правова природа яких досі є предметом наукових дискусій. Однак, український законодавець не закріплює ні нормативного визначення поняття цифрового контенту, ні переліку тих об'єктів, що існують у цифровій формі [1, с. 33]. Це зумовлює значні суперечності у визначенні місця цифрового контенту в системі об'єктів цивільних прав, і, як наслідок, діючий законодавчий механізм правового регулювання правовідносин щодо цифрових об'єктів є недостатньо ефективним.

Стан дослідження теми. Нині дослідження питань правової природи цифрового контенту та правового регулювання його обігу лише набирає обертів. Так, цифровий контент наразі є предметом наукових досліджень В. Мілаша, Г. Стахири,

О. Мар'їна, К.Некіт, Л.Саванець, В.Кравця, К.Мефодьєва, К.Зерова. Проте відсутність належного правового регулювання зумовлює потребу подальших наукових розвідок щодо з'ясування правової природи цифрового контенту та визначення його місця в системі об'єктів цивільного права.

З урахуванням зазначеного **метою статті** є дослідження правової природи цифрового контенту як сучасного нетипового блага з метою подолання прогалин у сфері правового регулювання відносин, об'єктом яких є цифровий контент.

Виклад основного матеріалу. Недостатній розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери, необхідність розвитку національної інформаційної інфраструктури та її інтеграція із світовою інфраструктурою зумовили прийняття Закону України «Про Основні засади регулювання інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», яким було започатковано процес формування правових засад вітчизняного інформаційного суспільства та створення правового підґрунтя для регулювання інформаційних відносин, розроблення ефективних та адекватних правових механізмів щодо набуття, зміну та припинення прав на цифрові інформаційні блага, серед яких значне місце посідає цифровий контент.

За своїм походженням слово «контент» є іноземним та перекладається з англійської мови (content) як зміст, вміст, наповнення, вміст будь-якої форми, представлення даних, інформації. На сторінках періодичних видань поряд із поняттям «цифровий контент» як синоніми використовуються поняття «електронний контент», «онлайн-контент», «медійний контент» тощо. В широкому сенсі цифровий контент визначають як змістовно-інформаційне наповнення того чи іншого сайту, зокрема тексти, картинки, музика та відео, розміщені на інформаційному ресурсі.

Загалом, у наукових колах цифровий контент визнається інформацією, що втілена у спеціальну форму та розміщена у спеціальному джерелі [2, с. 102], цифровим наповненням, котре споживач може отримати через під'єднання до мережі Інтернет, або за допомогою інших зовнішніх каналів зв'язку, таких як CD- чи DVD-диски, а також інші послуги, одержані за допомогою мережі Інтернет [3, с. 38],

набором інформації, представленої у цифровій формі, придатній для обробки та відтворення технічними засобами, формою вираження якого є цифровий запис бінарного коду [4, с. 107]. Аналогічний підхід розуміння правової суті цифрового контенту через визнання його інформацією закріплено у законодавстві країн-членів Європейського Союзу: відповідно до частини другої статті 2 Директиви Європейського Парламенту і Ради про деякі аспекти, що стосуються договорів постачання цифрового контенту та цифрових послуг (Директива від 20.05.2019 р. № 2019/770), цифровим контентом виступають дані, що генеруються та поставляються у цифровій формі [5].

Говорячи про можливість визнання цифрового контенту інформацією, доцільно звернутися до чинного законодавства, що регулює інформаційні відносини. Так, інформацією визнаються будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. У переліку об'єктів цивільного права інформація, поряд з результатами інтелектуальної, творчої діяльності, особистими немайновими благами, визнається нематеріальним об'єктом. Як слушно звертає увагу О. В. Кохановська інформація, як благо, має свою особливість – є невід'ємною немайновою складовою таких майнових об'єктів, як документ, інформаційний ресурс, продукт, а також цінний папір, гроші. Інформація і матеріальна об'єктивна форма, в якій вона втілюється, не можуть ототожнюватись [6, с. 171,178]. Вона є ідеальним компонентом буття, тобто нематеріальним благом, яке має ряд характерних йому ознак: воно є неспоживним, невичерпним, піддається тільки моральному, але не фізичному старінню, фіксованість на матеріальних носіях, можливість необмеженого копіювання, тиражування, розповсюдження та перетворення форм її фіксації, режимність доступу та інші [7, с. 72]. У свою чергу, до цифрової інформації належать аудіовізуальні твори, музичні твори (з текстом або без тексту), комп'ютерні програми, фонограми, відеограми, програми (передачі) організацій мовлення, що знаходяться в електронній (цифровій) формі, придатній для зчитування і відтворення комп'ютером, які можуть існувати і (або) зберігатися у

вигляді одного або декількох файлів (частин файлів), записів у базі даних на зберігаючих пристроях комп'ютерів, серверів, тощо у мережі Інтернет, а також програми (передачі) організацій мовлення, що ретранслюються з використанням мережі Інтернет [8].

Основними властивостями цифрового контенту як блага, щодо якого учасники вступають у цивільні правовідносини між собою, є здатність задовольняти економічні людські потреби та можливість визначення уречевленої суспільної праці його виробника (майнова вартість) [1, с. 61]. Такі різноманітні між собою блага, що охоплюються поняттям «цифровий контент», об'єднує між собою їх існування у цифровому просторі у вигляді даних, що дає підстави стверджувати про наявність між ним та цифровою інформацією спорідненої правової природи. Разом з тим, цифровому контенту не притаманні характерні ознаки інформації, які виокремлюють її з-поміж інших об'єктів цивільного права. Це зумовлює необхідність вирізнення інформації та цифрових об'єктів, які тільки за формою свого існування є інформацією [9, с. 41].

Разом із тим, низка дослідників підтримує позицію, що значна кількість цифрових благ створюються саме інтелектуальною, творчою працею людини, що дозволяє розглядати цифровий контент як об'єкт інтелектуальної власності [10]. Так, Л. Саванець та Г. Стахиною зазначено, що сформований європейським законодавцем та доктриною прикладовий каталог об'єктів, що виступають цифровим контентом, дозволяє стверджувати, що здебільшого цифровий контент виступатиме цифровим записом нематеріального блага у вигляді твору (аудіо-, відеозапису), що охороняється законодавством у сфері авторського права. Як наслідок, вчені визнають, що саме зовнішня форма цифрового контенту – бінарний код – є унікальним та неповторним результатом творчої й розумової діяльності людини, що дозволяє припустити віднесення цифрового контенту до переліку творів [11, с. 169]. Творча діяльність призводить до отримання якісно нового результату, який відрізняється своєю неповторністю та оригінальністю. Оскільки такі види діяльності є продуктом

людської думки, за своєю природою вони належать до нематеріальних благ і не ототожнюються з тими речами, у яких втілені [12, с. 534]. Об'єкти інтелектуальної власності – це не речі, як предмети матеріального світу, а ті ідеї, символи, образи, думки гіпотези тощо, які виражені в об'єктивній формі – втілені у матеріальних носіях [13, с. 24]. Саме такий характер об'єктів зумовив принципово новий підхід для можливості поширення на них права власності, чим стала концепція виключних прав, згідно з якою неможливо здійснювати ототожнення правового режиму матеріальних речей та нематеріальних об'єктів, якими є результати інтелектуальної та творчої діяльності. Саме тому категорія власність може бути застосована тільки до матеріальних носіїв творчих результатів. Створювачу об'єктів інтелектуальної власності належить не право власності, а особливі виключні права на використання, що забезпечують можливість здійснення усіх дозволених законом дій з одночасною заборонаю цього будь-яким третім особам без дозволу володільця виключних прав [12, с. 534–535; 14, с. 536].

Разом із тим, позбавлення цифрового контенту індивідуального та творчого характеру діяльності його автора, особлива сфера існування та форма вираження цифрових даних у об'єктивній реальності, неможливість повної реалізації виключних прав автора на створені ним цифрові дані, дає підстави стверджувати про недоцільність визнання цифрового контенту твором.

Таким чином, наразі питання визначення правової природи цифрового контенту є відкритим та дискусійним. Єдиною позицією, яка об'єднує дослідників є визнання цифрового контенту нематеріальним благом, особливістю якого є незалежність (відірваність) від матеріального носія [15, с. 1358].

Питання визнання того чи іншого блага матеріальним/нематеріальним є принциповим з точки зору практичного застосування положень цивільного законодавства, адже визнання об'єкта матеріальним дозволяє вести мову про можливість поширення на нього правового режиму речі, речових прав, у тому числі права власності. Так, К.Г. Некіт стверджує, що за своїми властивостями цифрові

блага наближаються за ознаками до речей матеріального світу, тому на них може бути поширений режим власності [9, с. 41].

Доречно звернути увагу, що згідно зі статтею 177 ЦК України до об'єктів цивільного права належать матеріальні і нематеріальні блага. Використання законодавцем класифікації благ на матеріальні та нематеріальні – дві взаємовиключні групи, вказує на характерні особливості об'єктів того чи іншого виду та утворює дихотомію об'єктів цивільних прав [16, с. 93], тобто або благо матеріальне, або ні. Філософське розуміння матеріальності досить різниться з буденним уявленням про матеріальність речей та властивості фізичних тіл. Для звичайної людини розуміння речі тісно пов'язане з наявністю у неї фізичного тіла (тобто тілесністю), яке можливо відчутися, торкнутися. У юридичній літературі, як правило, зазначається, що ознака матеріальності (тілесності, фізичної відчутності) речі має природне походження. Так, під матеріальністю (*Korperlichkeit*) в § 90 Німецького Цивільного Уложення розуміється здатність речі чуттєво сприйматися, або бути відчутною [17, с. 89]. Сам факт наявності в цивільному законодавстві Німеччини пояснення того, що саме розуміється під матеріальністю, свідчить про важливість цього розуміння для правових відносин. В ЦК України таке пояснення відсутнє. Хоча, виходячи з того, скільки питань виникає через невизначеність із розумінням нових нетипових об'єктів, можна стверджувати про доцільність згадування у законодавстві сутності матеріальних або нематеріальних об'єктів цивільного права.

Розглядаючи питання можливості поширення правового режиму речей на цифровий контент, вбачається доцільним звернутися до напрацювань А. С. Васильєва, яким запропоновано правову концепцію існування «юридичної речі» (*рiч de jure*). Так, вчений стверджує, що *рiч de jure* має наступні властивості: певну «матеріальну» субстанцію, щодо якої можна вчинити дії, які можливі стосовно традиційних речей; володіє кількісними і якісними характеристиками; виокремлення корисних властивостей у процесі реалізації прав на *рiч de jure* необов'язково повинно бути пов'язаним із діями зобов'язаної особи [18, с. 15–16]. З урахуванням висловленої

позиції, вбачається доцільним визнати, що цифровий контент нині може розглядатися як річ *de jure*, на яку поширюються правовий режим речі: так, втілення цифрових даних на матеріальних носіях дозволяє реалізовувати стосовно них класичні правомочності права власності, цифрові дані мають кількісний вимір (одиниця виміру цифрової інформації) та якісний вимір (наприклад, метадані), які дозволяють виокремлювати їх з-поміж іншого виду цифрових даних, задоволення потреб користувачів цифровим контентом не пов'язане з діями третіх, у тому числі зобов'язаних осіб.

Враховуючи викладене, вважаємо, що нині у цивільному обороті перебуває доволі значна кількість нетипових об'єктів, які володіють досить специфічними ознаками, однак підпадають під правове регулювання об'єктів речового права як найбільш зручного, доступного механізму правового впливу на них. Не виключенням є і цифровий контент. Нині спостерігається розширення поняття правової речі, на зміну предметним речам ними починають визнаватися матеріальні та ідеальні блага, які здатні задовольняти інтереси учасників обороту своїми корисними властивостями. Однак необхідно враховувати, що віднесення таких благ, у тому числі і цифрового контенту, незалежно від форми існування, до категорії речей зумовлене приписами позитивного права. З одного боку, можливість втілення цифрових даних на матеріальних носіях дає підстави стверджувати про можливість поширення правового режиму речі на цифровий контент, з іншого – цифровий контент не може ототожнюватися зі своїм носієм, у зв'язку з чим необхідно виокремлювати право на цифровий контент як складову авторського права та право на матеріальний носій, який є формою вираження цифрових даних, як складову речового права. Для цифрового контенту носій має другорядне значення, його втрата не призводить безпосередньо до втрати блага.

Висновок. Наразі в юридичній літературі визнається подвійна правова природа цифрового контенту, відповідно до якої цифровий контент має ознаки як речі, так і нематеріальних благ, на які поширюються майнові та особисті немайнові права

автора. Подвійна правова природа виявляється у поєднанні його матеріальної (цифровий носій) та нематеріальної (дані, що генеруються та постачаються лише онлайн) форми вираження, спричинює необхідність надання цифровому контенту статусу нематеріального блага в розумінні ст. ст. 199–201 ЦК України [11, с. 167-168]. Разом із тим, вбачається, що цифровий контент як інформаційне благо має лише споріднену правову природу з інформацією та не може розглядатися виключно в межах інституту об'єктів інтелектуальної власності. Враховуючи той факт, що цифровий контент охоплює собою безліч благ, які мають різноманітні ознаки та властивості, існують у різних площях людської діяльності, цифровий контент потребує розробки власного правового режиму.

Література:

1. Стахира Г.М. Цивільно-правове регулювання обігу цифрового контенту : дис. ... д-ра філос. : 081 – Право. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 232 с.
2. Мілаш В. Поняття та правова природа цифрового контенту в межах господарського обороту. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 17. С. 102-106. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/12/23.pdf>.
3. Helberger N., Loos M., Guibault L., Mak C., Pessers L. Digital content contracts for consumers. Journal of Consumer Policy. 2013. Volume 36. Issue 1. P. 37–57.
4. Collin H Głowiński C. Słownik komputerów i internetu. Wilga. 1999. 482 s.
5. Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019L0770>.
6. Кохановська О. В. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: Монографія. Київ; Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. 463 с.
7. Дідук А. Г. Правовий режим конфіденційної інформації : цивільно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 243 с.

8. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 64.
9. Некіт К.Г. Цифрові дані та інформація як об'єкти права власності. Часопис цивілістики : наук.-практ. журн. 2021. Вип. 42. С. 38-43.
10. Козьякова Т. В. Інтелектуальна власність як економічна категорія. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». 2008 (52). URL: http://economy.kpi.ua/files/files/6_kpi_2008.pdf.
11. Саванець Л. М., Стахира Г. М. Цифровий контент як об'єкт авторського права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2019. Вип. 59, т. 1. С. 167–170.
12. Цивільне право: підручник: у 2 т. / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. Харків: Право, 2012. Т. 1. 656 с.
13. Ходаківський Є. І., Якобчук В. П., Лтвичук І. Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 276 с.
14. Харьковская цивилистическая школа: объекты гражданских прав : монография / под общ. ред. И. В. Спасибо-Фатеевой. Харьков: Право, 2015. 720 с.
15. Katner W. J. Prawo cywilne – część ogólna. System Prawa Prywatnego. Tom 1. 2012 . 1405 s.
16. Сліпченко С. О. Місце об'єктів особистих немайнових правовідносин у системі об'єктів цивільного права. *Право і суспільство*. 2013. № 6–2. С. 92–97.
17. Бадмаева С. Ю. Объекты вещных прав в российском гражданском праве: дис. ... канд. юрид. Москва, 2008. 217 с.
18. Васильев А. С. Гражданско-правовое регулирование отношений по использованию радиочастотного спектра : автореф.... дис. ... канд. юрид. наук. Екатеринбург, 2005. 25 с.